

CZU: 801.73:165

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3984959>

HERMENEUTICA ÎN CONTEXTUL CERCETĂRII EPISTEMOLOGICE DIN SFERA DISCIPLINELOR UMANISTICE

Liviu CHISCOP

Universitatea de Stat din Moldova

Deși unii autori, atunci când vorbesc despre *hermeneutică*, o numesc *știința interpretării*, iar alții preferă să-i spună *arta interpretării*, noi considerăm că hermeneutica este mai curând o *tehnică* sau, mai bine zis, o metodă de cercetare. Iată de ce am considerat necesar să consacram acest studiu metodei hermeneutice în contextul metodologiei de cercetare din științele umanistice, în general, și al celei din știința literaturii, în special. De altfel, așa a și apărut hermeneutica: drept o activitate al cărei obiect consta în descifrarea scrierilor autorilor greci și latini. Asta ar fi – cum vom vedea – ceea ce s-a numit *hermeneutica clasică*. Ulterior, după apariția creștinismului, metoda prin care teologii se străduiau să pătrundă sensul adevărat al **Scripturii** se va numi *hermeneutica sacră*. Împreună, cele două tipuri mai sus menționate alcătuiesc ceea ce se cheamă *hermeneutica tradițională*. Începând din secolul XVIII, hermeneutica devine tot mai amplă, diversificându-se în funcție de noile discipline care apar sau se dezvoltă în epocă, având tendința de a da un sens comprehensibil tuturor scrierilor greu de înțeles, nu doar din domeniul teologiei, ci și din cel al filosofiei, literaturii, jurisprudenței, semioticii ș.a. Apar, așadar, *hermeneuticele aplicative*, specializate pe mai toate disciplinele umanistice și alcătuind ceea ce s-a numit *hermeneutica modernă*.

Iată de ce în eseu de față ne propunem să formulăm câteva sumare considerații referitoare la locul pe care îl ocupă *hermeneutica* în contextul cercetării epistemologice din sfera disciplinelor umanistice, în general, și a literaturii, în special. Ne vom referi, mai întâi, la conceptul de *metodologie a cercetării*, efectuând și o succintă trecere în revistă a principalelor metode de cercetare specifice disciplinelor umanistice, cum ar fi documentarea teoretică, euristica, analiza, sinteza și – nu în rând – hermeneutica.

Cuvinte-cheie: *hermeneutică, cercetare, epistemologie, gnoseologie, metodă, bibliografie, analiză, sinteză.*

HERMENEUTICS IN THE CONTEXT OF EPISTEMOLOGICAL RESEARCH IN THE FIELD OF THE HUMANITIES

Although, when talking about *Hermeneutics*, some authors call it *the science of interpretation*, and others prefer to call it *the art of interpretation*, we believe that Hermeneutics is rather a *technique* or a research method. That is why we considered it necessary to dedicate this study to the hermeneutical method in the context of the research methodology in the Humanities, in general and in the literature, in particular. In fact, this is how Hermeneutics appeared: as an activity whose object was to decipher the writings of Greek and Latin authors. That would be – as we later see – what is called *Classical Hermeneutics*. Later, after the introduction of Christianity, the method by which theologians strove to penetrate the true meaning of **The Scripture** it is called *Sacred Hermeneutics*. Together, the two types mentioned above make up what is called *Traditional Hermeneutics*. Since the 18th century, Hermeneutics is becoming more and more diverse, diversifying according to the new disciplines that emerge or develop at the time, with the tendency to give a comprehensible meaning to all the hard-to-understand writings, not only in the field of theology, but also in the field of philosophy, literature, jurisprudence, semiotics, etc. Thus, the *Applied Hermeneutics*, specialized in almost all the Humanities, appear and make up what has been called *Modern Hermeneutics*.

That is why, in this essay, we intend to formulate some brief considerations regarding the place that *Hermeneutics* occupies in the context of epistemological research in the sphere of the Humanities in general and that of literature, in particular. We refer, first of all, to the concept of *research methodology*, carrying out a brief review of the main research methods specific to the Humanities, such as theoretical documentation, heuristics, analysis, synthesis and – not least – hermeneutics.

Keywords: *hermeneutics, research, epistemology, gnosiology, method, bibliography, analysis, synthesis.*

Introducere

Termenul *metodologie* – preluat în românește de la fr. *méthodologie* – provine, asemeni multor alora, din gr. *methodos* = metodă și *logos* = studiu. La rândul ei, vocabula *metodă* provine tot din greacă, unde *meta* = după și *hodos* = cale. Așadar, metoda ar însemna „calea de urmat” pentru realizarea unor obiective, în cazul nostru – al unei cercetări din domeniul științei literaturii. Conform definiției din **Dicționarul de neologisme**, metoda ar fi „un ansamblu de mijloace socotite proprii pentru realizarea unui scop; mod de realizare a unui

lucru" [1, p.677]. Totodată, **metoda** poate fi definită ca totalitate a procedurilor practice cu ajutorul cărora se predă o știință, o disciplină. Conform unei definiții mai recente, „*metoda* reprezintă un ansamblu de modalități, reguli și mijloace de cercetare adecvate conștient în vederea realizării unor probleme determinate care constituie scopul cercetării” [2, p.20]. Rezultă de aici că metoda este strâns legată de conținutul fenomenului studiat, de cele mai intime particularități ale acestuia. Această exigență se numește „adecvarea metodei la obiect”, care este absolut necesară, întrucât o metodă general-valabilă nu ar fi eficientă. Pentru eficiența metodei este necesar ca aceasta să rezulte dintr-o teorie anterioară, verificată în practică. „În procesul cunoașterii – se spune în lucrarea mai sus menționată – nu există o graniță clară între teorie și metodă. Granița se sesizează cu atât mai greu, cu cât crește gradul de complexitate al cercetării. (...) Metoda condiționează și modalitățile concrete de utilizare a procedurilor, care sunt mai independente față de metodă decât tehnicile” [2, p.20-21]. Într-adevăr, posibilitatea de a adecva și a dezvolta o tehnică este condiționată de metodă. În timp ce metoda poate fi concepută ca o strategie a cercetării, tehnica este doar o tactică pusă în slujba strategiei. Într-o lucrare consacrată *metodelor și tehnicilor de cercetare*, Cerasella Crăciun definește tehnica de cercetare ca fiind „un ansamblu de prescripții referitoare la modul de abordare a fenomenelor în vederea obținerii unor cunoștințe cât mai valide”. Și fiindcă un obiectiv principal al cercetării este și înțelegerea fenomenelor, rezultă că „elaborarea metodologiei presupune opțiuni *epistemologice*, filosofice” [2, p.21]. De asemenea, conform definiției date în dicționar, metodologia este „o parte a filozofiei care se ocupă cu analiza metodelor folosite în știința modernă”. Prin metodologie se înțelege cel mai adesea „totalitatea metodelor de cercetare folosite într-o știință” [1, p.677].

Metode de cercetare utilizate în disciplinele umanistice

Referitor la *metodele de cercetare* utilizate în studiile umanistice, trebuie să menționăm mai întâi *metoda documentării* (documentarea teoretică), care presupune depistarea, consultarea și clasificarea surselor de informație necesare alcătuirii lucrării. Rezultatul acestor operații se concretizează într-o *bibliografie* absolut indispensabilă oricărei lucrări de cercetare. Privită ca o manifestare necesară, reclamată de mersul înainte al culturii, bibliografia literară a început să nu mai fie o „cenușăreasă”, un simplu și neglijabil apendice. Astăzi, când omenirea trăiește „a patra explozie informațională și fără îndoială cea mai puternică” [3, p.11], nimeni nu poate întreprinde o acțiune serioasă de investigare a moștenirii literare a trecutului sau de interpretare a manifestărilor estetice contemporane fără sprijinul serios al *bibliografiei*. Pe drept cuvânt, tot mai numeroși sunt cei care recunosc în ea o călăuză avizată a exegezei literare, însoțitorul ei de nădejde. Sau, dacă mai persistă în unele cazuri prejudecăți potrivit cărora nu lumina izvoarelor ar fi decisivă, ci capacitatea de a le comenta, trebuie să observăm că fără o judicioasă evidență a surselor, comentariul nu are cum opera, rămâne suspendat în gol. Iată de ce, bibliografia ajunge o necesitate, am putea spune că devine o știință: „la bibliographie est la science du livre et la condition premiere de tout science” [4, p.11]. Pe scurt, studiul literar aplicat – cum este și cazul prezentei teme de cercetare – nu se mai poate lipsi de sugestiile fertile ale instrumentelor de lucru adecvate. În acest sens, cărturarul de mare prestigiu care a fost Tudor Vianu nu șovăise să noteze: „Înainte de a privi larg peste un domeniu și de a cuprinde cu vederea întreaga linie a orizontului, îi este necesară cercetătorului investigarea amănuntului” [5, p.18]. Dar această „investigare a amănuntului” presupune numeroase eforturi din partea unor forțe înalt calificate, nevoite deseori să-și irosească timpul pentru a depista izvoare și a le prospecta. Altfel spus, investiția într-o lucrare documentară – fie că este vorba de un volum de documente sau de o bibliografie – se recuperează înzecit și însutit prin uriașa economie realizată în munca de documentare a tuturor celor care se ocupă de domeniul sau tema în chestiune.

Și fiindcă am utilizat – nu întâmplător! – în acest compartiment formula *metodă euristică de cercetare*, trebuie să spunem că, într-adevăr, o altă metodă de cercetare este *euristica*. „Euristica – afirmă Cerasella Crăciun – studiază apariția noului, originalului și valorosului în știință, tehnică, artă etc., prin conlucrarea între conștient și subconștient, logic/ illogic, cât și modalitățile, tehnicile și procedeele de modelare, stimulare și dezvoltare a creativității, de antrenament creativ și de învățare creatoare” [2, p.22]. Evidențind și promovând noul la toate nivelurile existenței, în toate ipostazele și formele sale, de la cele generale la cele particulare, euristica devine filosofie a creației. Nu întâmplător unii filosofi consideră euristica drept „știința artei de a inventa”. Caracterul dual, ambivalent al euristicii, definită atât ca filosofie, cât și ca știință, „are în vedere atât dimensiunea ei istorică, cât și statutul ei contemporan” [2, p.23].

Întrucât însuși eseu de față e alcătuit prin alăturarea unui însemnat număr de concepte și probleme/ aspecte din sfera hermeneuticii literare, e de amintit că un astfel de procedeu poartă numele de *sinteză*, care este, la

rândul ei, o metodă importantă în epistemologia literară. Termenul *sinteză* este unul polisemantic. Într-o primă accepție, sinteza ar fi o „metodă generală de cunoaștere care constă în recompunerea unui întreg din părțile sale componente, date inițial în mod separat”. În cazul nostru, sinteza este „o metodă științifică de cercetare a fenomenelor, bazată pe trecerea de la particular la general, de la simplu la compus, pentru a se ajunge la generalizare” [6, p.1814].

Așa după cum critica nu poate fi separată de istoria literară, sau forma nu poate exista în absența unui conținut, tot la fel sinteza nu poate exista fără analiză. Astfel încât *analiza* constituie, la rândul său, o altă metodă de cercetare în cadrul prezentului proiect. De regulă, analiza presupune descompunerea unui întreg în părțile sale constitutive, fiind așadar un proces invers în raport cu sinteza. În critica literară, analiza „reprezintă metoda curentă de cercetare, în faza de aplicare la obiect” [7, p.25], fiind sinonimă cu examinarea, studierea în amănunt, disocierea. Ea are drept obiect final formularea unor aprecieri, unor judecăți de valoare pertinente, întrucât e știut că judecata de valoare trebuie să fie axul oricărui demers critic, coloana vertebrală a criticii literare. Credem, de aceea, că în cazul oricărui critic autentic autoritatea profesională este conferită doar de axiologie și de puterea diagnosticului. Ca și medicul, de pildă, criticul trebuie să determine identitatea unor fenomene, adică să „ghicească” diagnosticul, ceea ce ne-a determinat să optăm, în cazul culegerii de cronici literare intitulate **Axiologice**, de pildă, pentru subtitlul *Diagnoze critice*. Pe cale de consecință, am zice, metoda adoptată de noi aici va fi una împrumutată din același domeniu, și anume – metoda disecției, în sensul că opera care urmează a constitui subiectul cronicii literare va fi disecată acribios cu bisturiul esteticii literare în elemente detașabile, după care va fi reconstituită sub forma textului coerent și aplicat pe care îl reprezintă *cronica literară*. Se înțelege că este vorba nu doar de o disecție, de o dezmembrare, de o analiză atentă și competentă, ci și de o reasamblare, de o reconstituire a întregului, adică de sinteză, așa încât am putea vorbi foarte bine de o metodă *analitico-sintetică*. Inutil a mai preciza că textul rezultat trebuie exprimat/formulat într-un limbaj de specialitate, de o înaltă competitivitate. Ajungem astfel la problema legăturilor strânse care trebuie să existe între critică și creație, între opera analizată și cronica literară care îi este dedicată. Amintim, în această ordine de idei, că odinioară G.Călinescu afirmase tranșant că, de fapt, „critica este o vocație așa cum sunt poezia, romanul și celelalte arte” [8, p.83]. Rezultă de aici că *textul critic* (recte cronica literară) are, prin însăși natura lui, un caracter creator, fiind tot o operă de creație și, *ca orice operă, el reprezintă rezultanta dintre un conținut și o formă*, ceea ce înseamnă că și critica literară trebuie să placă, oferind o lectură agreabilă. E obligatoriu chiar ca textul critic să beneficieze și el de o regie a ideilor, în sensul că un fragment trebuie să cheme pe altul, înlănțuindu-se ca într-o poveste. Nu în ultimul rând, textul critic, ca orice operă literară, e bine să aibă cadență și muzicalitate chiar, ceea ce va face ca lectura să fie plăcută, fără sincope, fără nicio piedică...

În secvența intitulată chiar „Analiză și sinteză” din eseul **Metoda de cercetare în istoria literară**, Tudor Vianu spunea că „*orice lucrare de sinteză*, adică de expunere a unui întreg domeniu, trebuie pregătită printr-o minuțioasă cercetare a detaliilor, adică printr-o lungă și laborioasă *activitate de analiză*, de strângere a întregii informații necesare, de cunoaștere a tuturor izvoarelor, de grupare a tuturor faptelor (...) O cercetare asupra vieții, dar mai cu seamă asupra întregii opere a unui scriitor, este una dintre cele mai dificile lucrări din sinteză” [5, p.17, 19]. Concluzia nu poate fi decât aceea că, în cazul oricărei lucrări de cercetare literară, materialul de fapte se cere prelucrat și introdus într-un edificiu, adică într-o *sinteză*.

Gnoseologie și epistemologie

În literatura de specialitate din ultima vreme, aserțiunea conform căreia prima sarcină a cercetării *epistemologice* constă în identificarea unei probleme științifice este deja un adevăr axiomatic. Înainte de a ne referi pe larg la aceste aspecte, sunt necesare, ca de obicei, câteva precizări terminologice ținând de domeniul teoriei cunoașterii, adică al *gnoseologiei* ca parte a filosofiei referitoare la capacitatea omului de a cunoaște realitatea și de a ajunge la adevăr. Iar *epistemologia*, la rândul ei, este o parte a *gnoseologiei* care studiază procesul cunoașterii așa cum se desfășoară în cadrul științelor. Altfel spus, epistemologia e sinonimă cu teoria cunoașterii științifice. Iar cunoașterea științifică nu e posibilă decât prin *cercetare științifică*, adică printr-o investigație precis delimitată, „care încearcă să răspundă unei întrebări, de asemenea formulate precis, generată de o anumită situație, un anumit context, anumite circumstanțe” – după cum se afirmă într-o lucrare consacrată **Metodologiei cercetării științifice**. „Răspunsul, la rândul său – continuă autorul lucrării –, trebuie să fie argumentat logic și științific, prin recurgerea la fapte și la procedurile teoretice de elucidare și

interpretare a faptelor" [9, p.27]. Iată de ce, conștientizarea problemelor, precum și soluționarea acestora constituie punctul de plecare al oricărei investigații științifice – *id est* prima sarcină a *cercetării epistemologice* – care trebuie să-și propună, mai întâi, sistematizarea datelor deja existente în domeniul respectiv, iar mai apoi acumularea de noi date/ informații. Întrucât creația științifică (inclusiv cea din sfera științei literaturii, a criticii și istoriei literare) își are *punctul de plecare* – cum spuneam – în *identificarea unor probleme*, rezultă că atitudinea problematizatoare este caracteristică oricărei activități raționale și critice. De aceea, progresul cunoașterii constă în stabilirea, clasificarea și rezolvarea de noi probleme. Iar *alegerea acestor probleme*, ce urmează a fi soluționate într-o cercetare științifică, reprezintă unul dintre cele mai dificile aspecte de realizare a unei cercetări științifice. O condiție ca *problema identificată* să fie considerată științifică, susține cercetătorul Th.Kuhn, „este ca ea nu doar să aibă soluție, dar și ca această soluție să fie una acceptabilă în termeni conceptuali și teoretici. În principiu, cercetătorul să fie capabil să satisfacă cerințele conceptuale, teoretice, instrumentale și metodologice ale științei pe care o slujește” [10, p.81]. O prezentare riguroasă, completă și coerentă pe terenul *epistemologiei*, a unor aspecte privind *problema științifică și soluționarea ei*, adică aspectele ce apar destul de frecvent în practica reală a cercetării, realizează Tatiana Callo în articolul cu acest titlu din nr. 2/2013 al publicației **Intellectus** (Republica Moldova). Scopul articolului este acela de a facilita candidaților la gradul științific de doctor ori de doctor habilitat o înțelegere mai clară, adecvată, a conceptului de *problemă științifică*, precum și a celui de *soluționare a problemei științifice*. Importanța temei în discuție fusese menționată de cercetătorul Max Weber, care precizase că „o știință nu progresează decât subliniind și rezolvând probleme care se raportează la fapte, decelând contradicțiile metodologice implicate de imaginea obiectului științific” [11, p.220]. Rezultă de aici că orice om de știință trebuie să-și înceapă cercetarea prin a-și pune probleme, adresând o serie de întrebări realității. „Este cunoscut faptul – susține Tatiana Callo – că problema științifică se referă, de regulă, la existența unor necunoscute de a căror identificare, prin activități de cercetare sistematice și prin aplicarea unor generalizări teoretice, depinde, în mare măsură, Progresul cunoașterii” [12, p.58]. Iar teoria cunoașterii științifice – cum am specificat într-un context anterior – poartă numele de *gnoseologie*, fiind o parte a filosofiei. La rândul ei, *epistemologia* – pomenită în debutul articolului din **Intellectus** – este o parte a gnoseologiei care studiază, cum am văzut, procesul cunoașterii așa cum se desfășoară în cadrul științelor.

Soluționarea oricărei probleme științifice nu este posibilă însă fără utilizarea unei *metodologii de interpretare* adecvate. Această știință sau metodă a interpretării fenomenelor culturii spirituale poartă numele de *hermeneutică*. „Hermeneutica este știința interpretării” – scrie Victoria Fonari, adăugând că „hermeneutica filologică coabitează cu hermeneutica teologică, juridică, filosofică, istorică, cu toate disciplinele care se ocupă cu editarea, critica și interpretarea istorică a textelor” [13, p.4].

Dacă schițăm un cadru de delimitare, atunci *problema științifică* constituie „un ghid cu valoare de orientare în domeniul științific” [14, p.52]. Faptul științific ca atare nu este important doar fiindcă el există, ci pentru că este construit *problematizat*, astfel încât problema problemei apare strâns legată de *problematizarea ipotezei*, care asigură posibilitatea identificării unor probleme de a căror soluționare depinde dezvoltarea unei științe. De altfel, știința pornește numai de la probleme, progresând către problemele de o profunzime tot mai mare. În opinia unui alt cercetător, Karl Popper, „problema este aceea care ne provoacă să învățăm, să împingem mai departe cunoașterea noastră, să experimentăm și să observăm”. „Obiectivul conștient care stă în fața cercetătorului – conchide K. Popper – este întotdeauna *soluționarea unei probleme*” [15, p.67].

Ipoteza de lucru

E de observat, de asemenea, că întotdeauna cercetătorul care se străduiește să rezolve o problemă nu caută pur și simplu la întâmplare, el știe ce vrea să obțină, astfel încât își proiectează instrumentele și își ordonează ideile în mod corespunzător. Or, noutatea i se arată doar celui care știe cu precizie la ce să se aștepte. „În relația dintre problema științifică și anticiparea rezolvării (ipoteza) se manifestă situația când problema formulată corect conține, implicit, și propria soluție. În acest caz, trebuie să existe un echilibru rezonabil între importanța problemei pe care ne-o propunem și probabilitatea soluționării ei” [14, p.63]. Într-adevăr, dacă privim din perspectiva dezvoltării cunoașterii, *soluționarea problemei* este mai importantă decât chiar *problema științifică* în sine, deoarece problema științifică indică ce tip de fapte trebuie adunate, iar a doua creionează doar cadrul în care trebuie căutată soluția. De aceea, problema științifică, soluția ei și sistemul de ipoteze de cercetare se manifestă într-o legătură esențială și indisolubilă.

În cazul activității de cercetare din cadrul tuturor științelor umanistice – filologie, teologie, filosofie, literatură, lingvistică, psihologie, sociologie etc. – una dintre principalele probleme o constituie formularea clară și coerentă a unor întrebări ipotetice adresate realității sociale concrete sau, altfel spus, a unor *ipoteze de lucru* pertinente. În această privință, chiar Ferdinand de Saussure afirmase, în al său celebru **Curs de lingvistică generală**, că „punctul de vedere creează obiectul” [16, p.5], iar Max Weber considera, la rândul său, că „nu raporturile reale dintre lucruri constituie principiul delimitării diferitelor domenii științifice, ci raporturile conceptuale dintre probleme” [11, p.146]. De regulă, *problema științifică* se referă la existența, în aria unei științe, a unor „necunoscute”, de a căror identificare (prin activități sistematice de cercetare sau prin aplicarea unor generalizări teoretice) depinde în cele din urmă progresul cunoașterii din respectivul domeniu. „O știință – preciza, de asemenea, Max Weber – nu se poate fonda, iar metodele sale nu progesează decât subliniind și rezolvând probleme care se raportează la fapte, decelând contradicțiile metodologice implicate de imaginea pozitivistă a obiectului științific” [11, p.220].

O altă cerință metodologică generală, care derivă din necesitatea restrângerii domeniului științific la un set de fapte relevante, o constituie circumscrierea ariei cercetării științifice unor „regiuni problematice”. De cele mai multe ori, *cercetarea științifică* își are punctul de plecare în identificarea unor probleme, de unde rezultă că atitudinea problematizatoare este caracteristică oricărei activități raționale și critice, iar progresul cunoașterii constă în formularea, definirea, clasificarea și rezolvarea de probleme. Poate de aceea, din perspectivă gnoseologică, soluția rezolvării problemei apare – cum am mai spus – ca fiind chiar mai importantă decât problema științifică. În acest sens, epistemologul Ștefan Georgescu spunea: „Formularea problemei, ca scop al efortului cognitiv, nu este însă suficientă pentru circumscrierea faptelor de investigat. Căci genul de date care e convenabil să fie culese nu este determinat de problema cu care cercetătorul este confruntat, ci mai degrabă prin soluția provizorie pe care cercetătorul încearcă să i-o aducă sub forma unei ipoteze; tocmai prin prisma ipotezei urmează să se definească, fie și vag, ceea ce caută” [17, p.165]. Așadar, suntem avertizați că problemele se pot rezolva doar prin inventarea sau aplicarea de conjuncturi care dau naștere *ipotezelor științifice*. În acest fel, soluția unei probleme poate deveni punctul de plecare pentru noi cercetări. Problema este aceea care ne provoacă să învățăm, să împingem mai departe cunoașterea noastră, să experimentăm și să observăm. Formulând adevărul axiomatic conform căruia obiectivul conștient care stă în fața omului de știință este întotdeauna soluționarea unei probleme, sociologul Alexandru Băeșanu adaugă: „Prima sarcină a *cercetării epistemologice* constă în identificarea unei probleme la care trebuie dat un răspuns; elaborarea unor ipoteze științifice constituie o activitate complementară în absența căreia cercetarea n-ar avea obiect, devenind o acțiune empirică întâmplătoare, accidentală. Indicând direcția de urmat, selectând fapte pertinente și relevante și anticipând modul de desfășurare a fenomenelor, ipoteza are o puternică încărcătură metodologică, care face corp comun cu strategia globală a cercetării, cu încercările de clasificare și ordonare a materialului investigat” [14, p.55]. Într-adevăr, ciclul cunoașterii științifice pornește de la elaborarea unor probleme științifice cunoscute spre ceea ce nu este cunoscut încă, printr-un proces amplu de investigație pe care îl reprezintă activitatea de cercetare. Problema științifică și ipoteza, implicate oricărui proces de cercetare, au un rol important în orientarea către căi eficiente de dezvoltare a cunoașterii, problemele științifice constituind adevărate *primum movens* ale oricărei cercetări. În ceea ce ne privește, considerăm că *epistemologia literară* se poate dezvolta numai în măsura în care oferă mai mult decât evidențierea unor relații de dependență sau interdependență între fenomene, „pătrunzând până la esența lăuntrică a fenomenelor – cum spunea Alexandru Băeșanu, referindu-se la științele sociale –, descifrându-le mecanismele și tendințele de evoluție” [14, p.57]. Este ceea ce a realizat „cu asupra de măsură” – vorba Poetului – pentru *științele literaturii*, acel *hermeneut al hermeneuticii* care a fost Adrian Marino, cel care, vreme de patru decenii, din 1963 (când a fost eliberat, după paisprezece ani de închisoare și domiciliu forțat) și până în 16 martie 2005 (când, pe neașteptate, a decedat), s-a dedicat amintitului domeniu cu o râvnă benedictină, concretizată în sute de articole/ studii/ eseuri și zeci de volume, multe scrise direct ori traduse în limbi de circulație internațională.

În concluzie, putem spune că în ultimele decenii situația hermeneuticii în cultura românească a ajuns să fie pe deplin clarificată, fiind tot mai bine cunoscută și adecvat aplicată de numeroși specialiști din sfera științelor umanistice. Multitudinea acestor studii de hermeneutică – și îndeosebi a celor de hermeneutică literară – în spațiul spiritual românofon este și o dovadă a capacității creatoare de excepție a românilor.

Referințe:

1. MARCU, F., MANECA, C. *Dicționar de neologisme*. București: Editura Academiei, 1978.
2. CRĂCIUN, C. *Metode și tehnici de cercetare*. București: Editura Universitară, 2015.
3. NICOLAU, E. *Omul informațional*. Iași: Junimea, 1966.
4. CALOT, F., THOMAS G. *Guide pratique de la bibliographie*. Paris, f.e., 1936.
5. VIANU, T. Metode de cercetare în istoria literară. În: *Studii de literatură română*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1965.
6. *Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române*: Chișinău: Arc & Gunivas, 2007.
7. *Dicționar de termeni literari*. București: Editura Academiei, 1976.
8. CĂLINESCU, G. *Principii de estetică*, 1939.
9. RĂDULESCU, M.Ș. *Metodologia cercetării științifice*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2011.
10. KUHN, Th. *Structura revoluțiilor științifice*. București: Humanitas, 1999.
11. WEBER, M. *Essais sur la theorie de la science*. Paris: Plon, 1965.
12. CALLO, T. Problema științifică și soluționarea ei În: *Intellectus*, 2013, nr.2.
13. FONARI, V. *Hermeneutica literară*. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 2007. 114 p.
14. BĂEȘANU, Al. *Recunoașterea problemei științifice*. În: *Revista Română de Studii Culturale*, 2004, nr.3.
15. POPPER, K. *Logica cercetării*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
16. SAUSSURE, F. *Cours de linguistique générale*. Ediția a V-a. Paris: Payot, 1962.
17. GEORGESCU, Șt. *Epistemologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1978.

Date despre autor:

Liviu CHISCOP, doctorand, Școala doctorală *Studii Lingvistice și Literare*, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: anal1nes@yahoo.com

Prezentat la 11.03.2020